

Heemkunde-**K**ring

Amalia van **S**olms

WAT WIL DE HEEMKUNDE-KRING ?

Zich bezig houden met het erfgoed van onze gemeenten,
met de bedoeling

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te beschermen / behouden
- onze verbondenheid met het verleden te beleven
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor de toekomst
- de belangstelling voor het heem zo breed mogelijk te wekken

juni 1988.

VOORWOORD

Na vele onderhandelingen met de gemeenten Baarle-Hertog en Baarle-Nassau is onze huisvesting nu bijna een feit. Gelukkig een feit, want de ontwikkeling van onze vereniging ging duidelijk gebukt onder het gebrek aan een eigen ruimte.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is in Baarle geen betere vestiging mogelijk dan in het voormalige Belgische gemeentehuis. Wij zijn erg trots op het verwerven van deze huisvesting.

Mijn dank gaat dan ook uit naar alle personen die door hun positieve inzet dit mogelijk hebben gemaakt. Wij hopen dat het hierbij niet zal blijven, maar dat wij ook in de toekomst op hun ondersteuning kunnen rekenen.

Leden, het is nu de taak aan ons om te laten zien dat er in Baarle juiste keuzes zijn gemaakt. Wij rekenen op jullie aller medewerking om dit te bereiken. De eerste medewerking zal vooral betrekking hebben op het opknappen en inrichten van ons eigen honk. Wij hopen dit met uw steun op korte termijn te realiseren.

Meer informatie over onze huisvesting vindt u elders in deze nieuwsbrief.

A. Jacobs
voorzitter

CURSUS OUD SCHRIFT

Streekarchivaris A.M.C. Zom heeft te kennen gegeven dat hij een cursus Oud Schrift wil organiseren in Baarle.

Het doel van de cursus is in een twaalfstal avonden de deelnemers vertrouwd te maken met de beginselen van het lezen van oud schrift.

Met behulp van fotocopieën van archiefstukken zal geoefend worden in het lezen van Middelenlandse teksten. Naast het lezen van deze teksten wordt aandacht besteed aan het taalgebruik in vroeger eeuwen, de redactie van de stukken en de uiterlijke kenmerken van de stukken.

Alle teksten worden ontleend aan archieven die door de plaatselijke besturen zijn gevormd: oud-administratieve en oud-rechterlijke archieven.

De nadruk zal liggen op teksten uit de 16^e, 17^e en de 18^e eeuw, omdat verreweg het belangrijkste gedeelte van de archieven over die periode handelt.

Naast de lees oefeningen wordt ook globaal ingegaan op de methodiek van onderzoek in archieven, de tijdrekenkunde en de lokale, regionale en landelijke geschiedenis; deze laatste onderwerpen n.a.v. de te behandelen teksten.

De cursus zal 12 lesavonden omvatten van circa 2 uren. Gedurende deze avonden zal een koffiepauze van 10 minuten worden ingelast. De avonden zullen wekelijks worden gegeven, vermoedelijk op maandagen. De cursus zal aanvangen in de tweede week van september 1988.

Een bundel van circa 50 à 60 teksten wordt op de eerste cursusavond uitgereikt en blijft eigendom

van de cursist. Nuttig is het om een notitieblok en schrijfgerei mee te brengen.

De cursisten worden geacht gedurende tussenliggende weken teksten thuis voor te bereiden, als oefening behorend tot de cursus.

De kosten voor de cursus bedraagt fl. 60,00 per persoon, inclusief de tekstbundel.

Een minimaal aantal van 12 deelnemers wordt vereist. Maximaal 16 deelnemers kunnen aan een cursuscyclus deelnemen. De praktijk wijst uit, dat deze deelnamecijfers ideaal zijn.

Cursusleider.

A. M. C. Zom, streekarchivaris.

Inschrijving

Al wie geïnteresseerd is in het volgen van deze cursus, gelieve zo snel mogelijk het secretariaat hiervan op de hoogte te stellen : Spoorpad 8 Baarle-Nassau, tel. 8133.

PAALKOP

Onmiddellijk na het verschijnen van de vorige nieuwsbrief kwam de eerste reactie al binnen. De versierde paalkop van het Kasteel Bruheze staat in de tuin van G. Van den Broek, Oordeelsestraat 23. Aan de eigenaar zal toestemming gevraagd worden om enkele foto's te nemen.

KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Met het verwerven van huisvesting in het voormalige Belgische gemeentehuis dient zich ook het probleem aan van de restauratie van dit gebouw. Deze opknapbeurt vergt een behoorlijke investering die natuurlijk niet door de heemkundekring bekostigd kan worden. De gemeente Baarle-Hertog neemt als eigenaar van het gebouw dit alles voor haar rekening. Wel kunnen wij als vereniging hierin enige ondersteuning geven door een beroep te doen op de Boudewijnstichting. Dit hebben wij dan ook met succes gedaan. Vanuit de Boudewijnstichting is een flinke financiële ondersteuning onder voorwaarden toegezegd.

Deze instelling zetelt in Brussel. Sinds 1983 werkt de stichting, met de steun van de Nationale Loterij, aan het uitbouwen van een programma rond het behoud en de herwaardering van het Belgische bouwkundig erfgoed. Dit programma heeft een dubbel doel. Enerzijds wil het een concrete bijdrage leveren tot de restauratie van een aantal waardevolle gebouwen die dan tevens als voorbeeld kunnen dienen. Anderzijds wil de stichting zoveel mogelijk mensen betrekken bij de problematiek rond het behoud van dit erfgoed. De stichting gaf gedurende die periode haar organisatorische en financiële steun aan een vijftiental restauratieprojecten. In al deze gevallen ging het om gebouwen die eigendom zijn van een openbaar bestuur of van een V.Z.W. Na de restauratie kregen deze gebouwen een publieke bestemming die de lokale gemeenschap ten goede kwam.

In maart 1985 lanceerde de Stichting een nieuw

initiatief. Zij richt zich op de verenigingen die zich vooral inzetten voor het behoud en herwaardering van het lokale bouwkundig erfgoed. De bedoeling van de stichting bestaat er in concrete projecten aan te moedigen en financieel te ondersteunen. Wel moeten de verenigingen en projecten aan bepaalde voorwaarden voldoen.

De ingediende aanvragen worden grondig onderzocht en ter beoordeling voorgelegd aan de selectiecommissie van de Koning Boudewijnstichting. Deze commissie draagt de projecten voor en stelt hiervoor een bedrag ter beschikking.

Voor elk goedgekeurd project wordt een overeenkomst opgemaakt tussen de stichting en de vereniging. Hierin wordt concreet en bindend afgesproken hoe de middelen precies besteed moeten worden en wie voor de deskundige begeleiding instaat.

Voor de restauratie van het voormalige Hertogse gemeentehuis heeft de Koning Boudewijnstichting ons een bedrag van 125.000 Bf. ter beschikking gesteld. Elk jaar geeft de Koning Boudewijnstichting een brochure uit waarin de gekozen projecten beschreven worden. Ons project werd op volgende wijze gepresenteerd.

"

Baarle-Hertog

oud gemeentehuis

België heeft een uithangbord in Nederland: de enclave Baarle-Hertog. Samen met Baarle-Nassau vormt ze één gemeente, een puzzel van stukjes Belgisch en Nederlands grondgebied waarin centraal het oude gemeentehuis dat tot 1981 nog zijn functies vervulde. Sinds vorig jaar ook de veldwachter zijn bureau oppakte en naar moder-

nere oorden verhuisde, staat het pand leeg. Daarin wil de bezige heemkundige Kring 'Amalia van Solms' nu verandering brengen. Baarle-Hertog is een toeristische trekpleister en kan dus best een permanent bemande heemkundige archief-, werk-, en expositieruimte gebruiken. Nu is er in de gemeente immers nergens een plekje waar iets te zien of te leren valt over de geschiedenis van dit unieke stukje België.

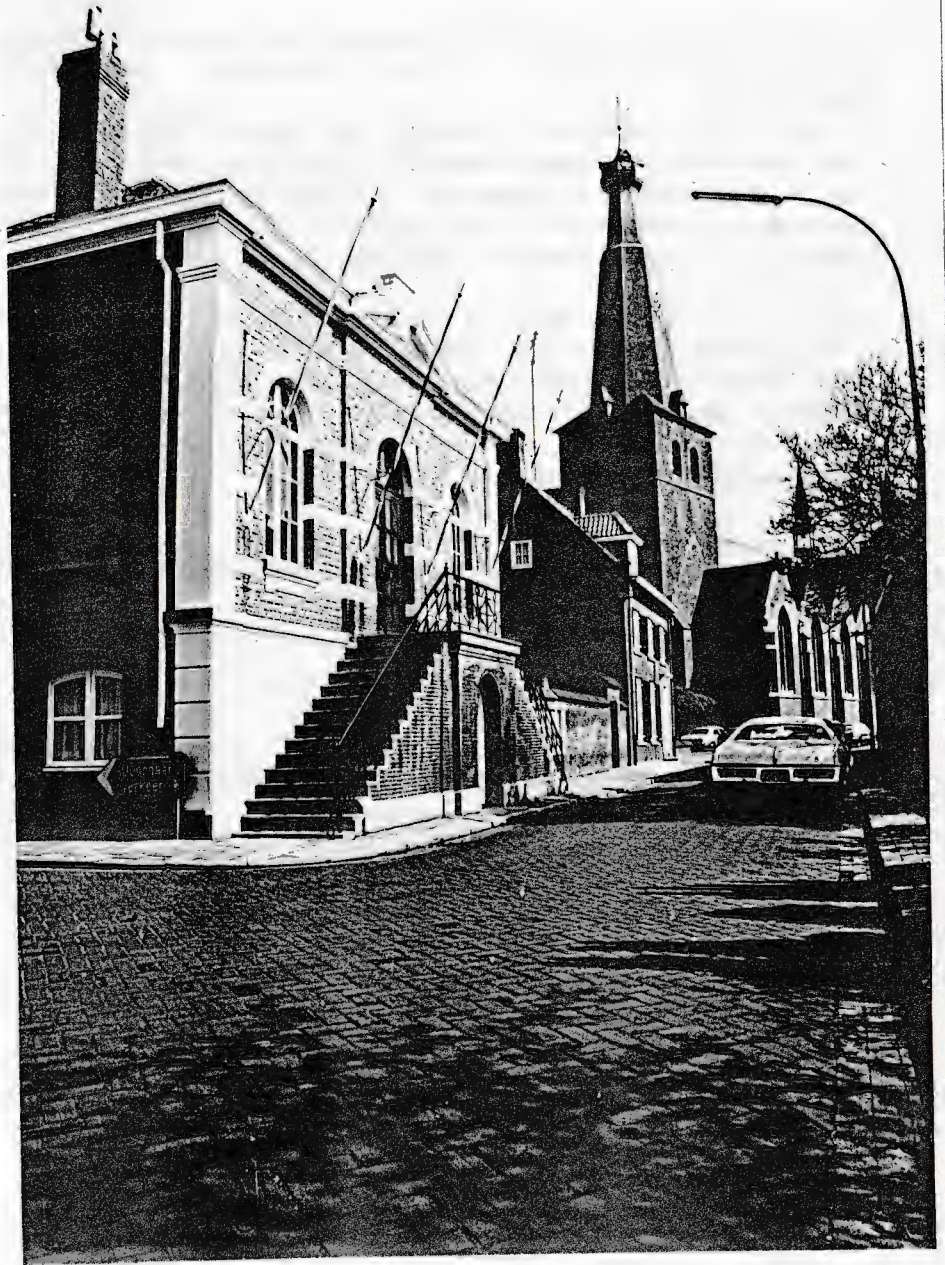
Maar vooraleer het zover is moet het van 1877 daterende gebouw wel een flinke opknappbeurt krijgen. Binnen en buiten dient er geschilderd, het smeedijzeren hekwerk van trap en bordes moet worden hersteld en natuursteen, hout-, lood- en zinkwerk zijn op verscheidene plaatsen aan vervanging toe.

De voorgevel met classicistische allures trekt meteen de aandacht op de wat bizarre verdeling tussen de twee verdiepingen van het gebouw. De lage en sobere benedenverdieping waar zich destijds de dienstvertrekken bevonden, heeft geen vensters langs de voorgevel. Deze is geheel bedekt met een imitatie-natuurstenen 'plint'.

Binnenin zal men vergeefs naar een verbinding tussen beide verdiepingen zoeken. Wie naar boven wil, moet de straat op om langs de buitentrap en het bordes de rijkelijker versierde etage te bereiken, die destijds onderdak bood aan de vroede vaders. Nog één hoger is er een mooie grote zolder.

Tegen de achtergevel werd in het begin van deze eeuw een onderkomen voor de brandweer opgetrokken. Wanneer ook die binnen afzienbare tijd verhuist, zal dit bijgebouw worden afgebroken. Het oude gemeentehuis zal dan helemaal vrij staan zoals oorspronkelijk en weer tot zijn

recht Komen naast het naburige grote herenhuis, de 'Belgische Kerk', het Klooster en de oude bakkerij.

Het is echter vooral de specifieke context: een Belgisch gemeentehuis buiten de landsgrenzen, die aan dit gebouw een bijzondere en symbolische betekenis verleent. Wie zijn zaakjes verzorgt, let immers ook op zijn uithangbord."

Wij hopen op korte termijn met de werkzaamheden te kunnen beginnen, zodat wij over enkele maanden over een eigen heemhuis beschikken.

Enkele andere projecten in de directe omgeving die financiële steun krijgen van de Koning Boudewijnstichting zijn:

- de oliemolen te Lille
- de Onze-Lieve-Vrouw-van BijstandKapel te Lommel
- de harmoniezaal te Merksplas
- de watermolen te Mol

| OPROEP HELPERS OPKNAPBEURT GEMEENTEHUIS |

Voordat we officieel onze intrek nemen in het oude Belgische gemeentehuis, is dit gebouw toe aan een opknapbeurt. Het grotere werk neemt de gemeente Baarle-Hertog voor haar rekening. Het kleinere kluswerk en het schilderen valt onder onze verantwoordelijkheid.

Leden en niet-leden die willen meehelpen om de binnenzijde van het gemeentehuis een nieuw en fris uitzicht te geven, kunnen zich opgeven bij het secretariaat: tel. 8133.

"ANTONITEITEN"

| een boek waarin Baarle ruim aan bod komt |

Antoon van Tuijl is voor geïnteresseerden in heemkunde geen onbekende, zeker niet voor degenen die regelmatig aanwezig zijn bij de wandelingen die twee keer per jaar onder zijn leiding plaats vinden. Daarbij blijkt ook telkens zijn gedegen kennis over Baarle, zowel op historisch als op landschappelijk terrein.

Op 10 juni is hij 25 jaar als leraar verbonden aan mavo De la Salle. Bij die gelegenheid verschijnt er ook een boek, dat twee collega's met zijn medewerking hebben samengesteld. "Antoniteiten" is de titel.

Het boek is eigenlijk een mozaïek van allerlei onderwerpen waarin Antoon geïnteresseerd is. Baarle neemt daarbij een grote plaats in:

-Een aantal Baarlenaren vertellen wat de enclave-situatie voor hen in de dagelijkse praktijk betekent.

-Een Baarlenaar wandelt door het centrum van Baarle. Daarbij speelt het verschil in huisnummersbordjes geen rol. De herinnering des te meer. Hij ziet o.a. veel dat er niet meer is.

-Een totaal andere wandelroute wordt beschreven onder de kop: "Baarle, daar kun je wél omheen". Deze wandeling, waarvan ook een kaartje staat afgedrukt in het boek, voert de lezer juist om het centrum heen: een soort "Baol, draaiom", waarbij met het ene oog steeds de kom van Baarle in de gaten gehouden wordt en met het andere het landschappelijk element van het buitengebied.

-In "Een felle Toon...over toerisme" lucht Van Tuijl zijn hart over de wekelijks invasie van bezoekers en over het beleid dat op dit punt

gevoerd wordt.

-Met de ogen van iemand die van Baarle en haar omgeving houdt, wordt een Kritische blik geworpen op landschap en milieu.

-In enkele fotomontages wordt het centrum van Baarle en ook de Singel afzonderlijk getoond op een wijze, zoals wij die nog nooit eerder gezien hebben.

-Een aantal Baarlese verzamelaars staat op foto's afgebeeld, temidden van hun merkwaardige of zeldzame collectie. Daarbij een verhaal over hun verzamelwoede.

-Aan de hand van enkele oude ansichten wordt nog een stukje "Baarle van vroeger" getoond.

Dit boek, samengesteld door Hein van den Boogaart en Jos Jansen, bevat nog tal van andere onderwerpen die de moeite zeker waard zijn. Bovendien is het verlicht met een keur van zeer fraaie tekeningen.

Het boek kost Fl. 28,50 en is te bestellen op het adres: Willem Alexanderstr. 44 Baarle-Nassau.

Een bestelbon is afgedrukt in "Ons Weekblad".

Het boekwerk beslaat ca. 140 pagina's en heeft een royaal formaat.

Het past echter in elke Baarlese huiskamerkast, zeker bij leden van de heemkundekring.

TELEAC

Wij willen nog even de aandacht vestigen op twee nieuwe teleac-cursussen die intussen gestart zijn.

De cursus STEDEN EN HUN VERLEDEN, een cursus over stadsgeschiedenis die op 8 april van start ging, behandelt de historische herkomst van de Noord- en Zuidnederlandse stad.

Aan de hand van acht Nederlandse en vier Vlaamse steden wordt de ontwikkeling van de stedelijke samenleving in de Nederlanden in beeld gebracht, waarbij het leven van de mens in die tijd centraal staat. De cursus is erop gericht om op een andere wijze naar de historische overblijfselen van steden te gaan kijken. Geleerd wordt om hun aanwezigheid in een historische context te plaatsen, oog te krijgen voor details en begrip voor de menselijke dimensie.

De twaalf televisielessen worden vanaf 8 april wekelijks uitgezonden op vrijdag van 18.30 tot 19.00 uur via Nederland 3.

De cursus wordt in het najaar van 1988 opnieuw uitgezonden.

De cursus GENEALOGIE, van stamboom tot familie-geschiedenis, ging recent van start op 19 mei. Deze cursus belicht tevens de historische achtergronden van de mens in de 20ste, 19de en 18de eeuw.

De ondertitel duidt twee zijden van genealogie-beoefening aan. Ten eerste leert men hoe een stamreeks langs de mannelijke lijn steeds weer

in de tijd opgespoord kan worden. Ten tweede hoe de kwartierstaat van de familie, dat wil zeggen enkele generaties voorouders van beide zijden, samengesteld en ingevuld kan worden met allerlei gegevens over gezinsverband en levensomstandigheden. De eerste stappen bij een onderzoek voeren in beide gevallen naar de oudere familieleden die uit hun geheugen of met nog aanwezige paieren kunnen helpen met het maken van een begin.

Na het volgen van de cursus zal men op eigen Krachten een heel eind verder komen met het onderzoek voor 1700.

De zes televisielessen zijn wekelijks te zien op donderdag van 18.30-19.00 uur, via Nederland 3. De cursus wordt in het najaar 1988 opnieuw uitgezonden.

| WERKGROEP 1000 JAAR BAARLE |

De werkgroep "duizend jaar Baarle" is gestart. Jos Jansen neemt de functie van coördinator op zich. In de voorgaande vergaderingen is tot nog toe vooral van gedachten gewisseld over doel, doelgroep, inhoud, stijl en vormgeving. Het vooropgestelde concept geeft in ieder geval aan iedereen die geïnteresseerd is de mogelijkheid om zijn ideeën, inzichten, ervaringen en kennis er in te verwerken. Meer informatie over de verrichtingen van deze werkgroep kunt u lezen in de volgende nieuwsbrieven. De coördinator houdt u verder op de hoogte.

LEZING STAMBOOMONDERZOEK

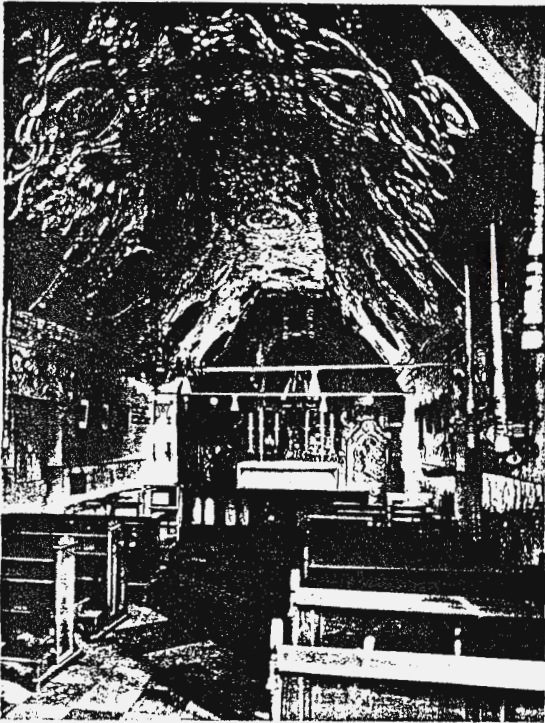
Veel mensen zijn geïnteresseerd in het verleden. Nog meer mensen zijn geïnteresseerd in het verleden van hun eigen voorouders. Dit was duidelijk te merken aan de opkomst voor de lezing van dhr. Peeters over genealogie. Hij behandelde in zijn uitvoerige betoog de initiële elementen die een genealoog dient te weten om een stamboom op te stellen: specifieke begrippen, de aanvang, de belangrijkste archiefbronnen en de notering van de gegevens.

Een samenvatting van de lezing is te verkrijgen bij F. Raeijmaekers, AKKers 2, tel. 69 96 24.

UITSTAP THORN

De bus vertrok met 34 leden en niet-leden naar Thorn. De onvermijdelijke omleiding zorgde dat we iets achterop het schema geraakten. De uitstekende gids schilderde een prachtig beeld van het verleden van het witte stadje, een verleden dat op vele plaatsen zichtbaar was, ondermeer in de prachtige barokke abdijkerk. Deze kerk heeft een opvallende trappengalerij die niet zou misstaan in een roccoco-paleis.

In de namiddag was een bezoek aan Maastricht voorzien. Door de vertraging viel het bezoek wel wat kort uit, maar deze mooie stad valt toch niet in één middag te bezichtigen.

Loreto-kerk in Thorn,
ontworpen naar de
Baarlese kerk.

Uit "Publications",
Maastricht 1975,
A. Mekking

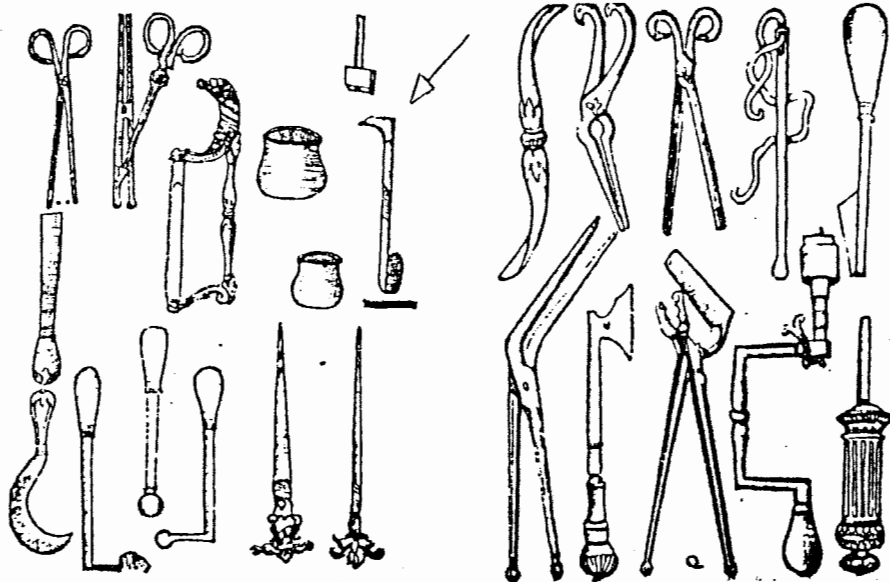
GEREEDSCHAP

Het onbekende gebruiksvoorwerp van Gust Haagen (zie vorige nieuwsbrief) heeft vele reacties losgeweekt. Navraag in de kuiperswereld bracht geen uitsluitsel. Gust is zelfs naar Edegem en Terheijden geweest voor opheldering.

Mogelijk gaat het om een gebruiksvoorwerp van een militaire chirurg uit de 16^e-17^e eeuw. Een vergelijking met het aangeduide instrument van de illustratie toont dit aan.

Illustratie uit: Geoffrey en Angela Parker, Europese soldaten 1550-1650, Bussum, 1978, p. 57.

Een collectie sierlijke instrumenten die de ervaren militaire chirurg in de 16de eeuw gebruikte: zagen, messen, bijlen, tangen en zelfs een boor . . . Het was dus niet voor niets dat de artsen in de volksmond 'been-zager' genoemd werden.

MUSEUMBEZOEK
7 JULI

De heemhundeKring 'De Vlierbes' van Beerse begon in 1985 met het Heemkundig Museum. Twee jaar later werd het plechtig geopend. Het is dus nog niet zo lang dat het vroegere gemeentehuis 'Tempelhof' aan de Bisschopslaan 1 als museum werd ingericht. In wisselende tentoonstellingen worden allerlei uitzichten van het heemkundig erfgoed voorgesteld.

In de zaal Karel van Nyen, genoemd naar een voormalig burgemeester, staan allerhande bedevaartvaantjes, doods- en devotieprentjes, ex-librissen en menu's uitgestald; ook oorlogsgeld, mannekenspapieren en wat te maken heeft met de viering van Sint-Cornelius, die in deze gemeente een bedevaartKapel heeft.

Oud boerengetuig uit de streek, vallen en klemmen voor rattenvangers, de werktuigen van de smid, de strodekker en de meubelmaker kregen een plaats. Het museum heeft ook een collectie lanpen, wijwatervaten en pijpen. Hier wordt ook het duivenhouden en wat er bij komt kijken in ere gehouden. De oude verenigingsvlaggen getuigen van een levendig verleden. Streek-eigen is wat er bewaard wordt uit de typische nijverheid in deze gemeente, het steenbakken.

Het is zeker de moeite om eens een kijkje te gaan nemen in dit voormalig gemeentehuis, ook al omdat er vergelijkingen te trekken zijn met 'ons' gemeentehuis van Baarle-Hertog.

Het geleid bezoek begint om 20.00 uur. Samenkomst en vertrek met auto's op de Loswal om 19.30 uur. Meerijden is mogelijk.

WAT DOET DE HEEMKUNDE-KRING ?

Zij organiseert verschillende activiteiten voor elk wat wils.

Voor de licht-geïnteresseerden o. a. :

- lezingen en voordrachten
- oude films over onze dorpen
- excursies
- natuurwandelingen

Voor de meer actieve leden ook WERKGROEPEN, die zich met één bepaald aspect bezighouden.

Op dit moment zijn er de werkgroepen

- archiefonderzoek
- mondelinge geschiedenis
- Kunst
- spoor- en wegennet
- bijzondere gebouwen
- landschap
- prehistorie
- Ulicoten

maar ook andere werkgroepen zijn mogelijk, afhankelijk van de interesse van de leden.

